
ИСТОРИЯ

АДМІНІСТРАЦЫЙНАЯ ПРЫНАЛЕЖНАСЦЬ ДЗВІНСКАГА, ЛЮЦЫНСКАГА І РЭЖЫЦКАГА ПАВЕТАЎ У 1917–1919 ГГ.

Administrative affiliation of Dvinsk, Lyutsin and Rezhitsa districts in 1917-1919

А. Бараноўскі (A. Baranouski),
Інстытут гісторыі НАН Беларусі
г. Мінск, Беларусь

В статье на основании архивных документов изучена административно-территориальная принадлежность Двинского, Люцинского и Режицкого уездов Витебской губернии в 1917–1919 гг. Автор пришел к выводу, что данные уезды были окончательно выделены из состава Витебской губернии и переданы в состав Латвии еще в марте 1919 г., а не, как принято считать, в августе 1920 г. Первые же попытки выделиться из состава губернии Двинским, Люцинским и Режицким уездами были предприняты после Февральской и Октябрьской революции 1917 г. в России.

Ключевые слова: Двинский уезд, Люцинский уезд, Режицкий уезд, Витебская губерния, Латгальский конгресс, Латвийская Социалистическая Советская Республика.

In article on basis of archival documents the administrative and territorial affiliation of the Dvinsk, Lyutsin, Rezhitsa districts of Viciebsk region in 1917–1919 was studied. The author came to the conclusion that these districts were finally isolated from Viciebsk region and transferred to Latvia as early as March 1919 not as known in August 1920. First attempts to separate out from the province of Dvinsk and Rezhitsa districts were undertaken after the February and October revolution of 1917 in Russia.

Keywords: Dvinsk district, Lyutsin district, Rezhitsa district, Viciebsk province, Latgale Congress, Latvian Socialist Soviet Republic.

Даўгаўпілс (Дзвінск), Лудза (Люцын), Рэзэknэ (Рэжыца) сёння з’яўляюцца краёвымі цэнтрамі Латвійскай Рэспублікі, аднак так было не заўсёды. У пачатку ХХ ст. дадзеныя гарады былі павятовымі цэнтрамі Віцебскай губерні, але падчас рэвалюцыйных пераўтварэнняў 1917–1920 гг. змянілі сваю адміністрацыйную прыналежнасць. Аднак да гэтага часу у гістарыяграфіі і публіцыстыцы існуюць супярэчлівыя пункты гледжання на тое, як праходзіў гэты працэс. Мэтай артыкула з’яўляецца рэканструкцыя ходу змены прыналежнасці трох латгальскіх павеатаў праз прызму адміністрацыйна-тэрытарыяльных пераўтварэнняў у Віцебскай губерні.

Пасля Лютаўскай рэвалюцыі ў Расіі Латгальскім таварыствам дапамогі ахвярам вайны ў Петраградзе было узнята пытанне аб выдзяленні са складу Віцебскай губерні Дзвінскага, Люцынскага Рэжыцкага, паветаў і аб'яднанні іх з Курляндыяй і Ліфляндыяй. Дадзенае пытанне павінна было быць вырашана на аб'яднальным з'ездзе (кангрэсе), які планавалася правесці ў Рэжыцы [1, с. 105].

З'езд латышоў Латгаліі (Першы Латгальскі кангрэс) адбыўся 26–27 красавіка (9–10 мая) 1917 г. у г. Рэжыца. На ім прысутнічала па два прадстаўнікі ад кожнай воласці і ад кожнага прыходу (нізавая адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка) Дзвінскага, Люцынскага і Рэжыцкага паветаў, па адным прадстаўніку ад арганізаваных калоній і 12 прадстаўнікоў ад латышоў-латгальцаў латышскіх стралковых палкоў. Усяго 350 чалавек з іх 232 дэлегаты з правам голасу. Кангрэс прыняў рэзалюцыі аб аб'яднанні латышоў Дзвінскага, Люцынскага і Рэжыцкага паветаў з латышамі Курляндыі і Ліфляндыі “ў адзін нацыянальны аўтаномны арганізм у Рускай Дзяржаве” [2]. Было таксама прынята рашэнне ўтварыць Латгальскі Часовы Земскі Савет з 60 чалавек (36 прадстаўнікоў ад латышоў, 12 – рускіх, 8 – яўрэяў, 3 – палякаў, 1 – ад іншых народнасцяў) для кантролю за ўсімі культурна-нацыянальнымі справамі краю [1, с. 187].

З прыходам да ўлады ў Расіі бальшавікоў у латышоў Латгаліі з'явілася магчымасць нарэшце ажыццявіць рашэнні Першага латгальскага кангрэсу, паколькі Часовы урад не спяшаўся вырашыць дадзенае пытанне [1, с. 105]. 3–4 (16–17) снежня 1917 г. у г. Рэжыца адбыўся З'езд Саветаў латгальскіх паветаў Віцебскай губерні (Другі Латгальскі кангрэс). На ім прысутнічалі прадстаўнікі палітычных партый, грамадскіх арганізацый і прафесійных саюзаў усіх нацыянальнасцей Латгаліі. Усяго 335 чалавек. Удзельнікі з'езду падзяліліся на дзве групы – прадстаўнікоў латышкага каталіцкага духавенства (Франц Трасун, Язэп Ранцан, Нікадзім Ранцан, Казімір Скрында і інш.) і прыхільнікаў Франца Кемпа (лідара нелегальнай Латгальскай дэмакратычнай партыі працоўных). Першая група выступала за аб'яднанне Латгаліі з Курляндыяй і Ліфляндыяй, а таксама атрыманне аўтаноміі; другая група лічыла, што Латгаліі неабходна спачатку самой атрымаць аўтаномію ад Расіі, а потым прымаць рашэнне аб аб'яднанні. У выніку Другі Латгальскі кангрэс прыняў рэзалюцыі аб аддзяленні Дзвінскага, Люцынскага і Рэжыцкага паветаў ад Віцебскай губерні. Для кіраўніцтва ўсімі справамі краю быў абраны Часовы выканаўчы Савет сялянскіх, рабочых, батрацкіх і салдацкіх дэпутатаў Латгаліі з 36 чалавек. Савет са свайго асяроддзя абраў выканаўчы камітэт з 9 чалавек [3].

5 (18) снежня 1917 г. Выканкам Савета сялянскіх, працоўных, ба-трацкіх і салдацкіх дэпутатаў Латгаліі звярнуўся з хадайніцтвам ў Са-вет Народных Камісараў Савецкай Расіі, у якім прасіў выдаць асобы дэкрэт аб аддзяленні Дзвінскага, Люцынскага і Рэжыцкага паветаў ад Віцебскай губерні. СНК 14 (27) снежня 1917 г. вылучыў Дзвінскі, Лю-цынскі і Рэжыцкі паветы са складу Віцебскай губерні і перадаў іх Ліфляндскай губерні [3].

24 снежня 1917 г. (6 студзеня 1918 г.) у г. Валка выканаўчы камітэт Савета працоўных, салдацкіх і безземельных дэпутатаў Латвіі (Іскалат) прыняў дэкларацыю пра самавызначэнне Латвіі ў складзе Савецкай Расіі. Была ўтворана Савецкая Латвія (так званая Рэспубліка Іскалата), улада якой распаўсюджвалася на тэрыторыю Ліфляндскай губерні, не занятую германскімі войскамі. Аднак ужо 18 лютага 1918 г. немцы за-нялі Дзвінск, а 22 лютага – Рэжыцу і Люцын.

Пасля таго, як германскія войскі былі выцесненыя, Часовы працоў-на-сялянскі ўрад Латвіі 17 снежня 1918 г. абвясціў маніфест аб уста-наўленні савецкай формы ўлады ў краі. 22 снежня СНК РСФСР выдаў дэкрэт аб прызнанні незалежнасці Савецкай Рэспублікі Латвіі. У выніку 13 студзеня 1919 г. І з'езд Саветаў працоўных, безземельных і стралко-вых дэпутатаў аб'яднанай Латвіі абвясціў стварэнне Латвійскай Са-цыялістычнай Савецкай Рэспублікі. Дзвінскі, Люцынскі і Рэжыцкі па-веты ўвайшлі ў склад ЛССР.

Тым не менш, справа з падпарадкаваннем трох латгальскіх паветаў была куды больш складаная. І ва ўмовах вайны, і пасля прыняцця раш-эння аб перадачы дадзеных паветаў у склад Ліфляндскай губерні, і пад-час нямецкай акупацыі, і пасля адыходу немцаў з Латгаліі органы кіра-вання Віцебскай губерні падтрымлівалі сувязь з Дзвінскім, Люцынскім і Рэжыцкім паветамі, а яны, у сваю чаргу, з Віцебскам. Таму пасля аб-вяшчэння ЛССР зноў заканамерна паўстала пытанне аб адміністра-цыйнай прыналежнасці латгальскіх паветаў.

29 студзеня 1919 г. Віцебскі губвыканкам атрымаў тэлеграму ад намесніка старшыні ўрада ЛССР Карла Данішэўскага, у якой паве-дамлялася, што згодна з пастановай І з'езда Саветаў Латвіі Дзвінскі, Люцынскі і Рэжыцкі паветы ўключаны ў склад ЛССР, а таму адміністрацыйна, палітычна і эканамічна падпарадкоўваюцца савец-каму ўраду Латвіі [4].

Аднак нягледзячы на дадзеную тэлеграму, кіраўніцтва Віцебскай гу-берні працягвала змагацца за латгальскія тэрыторыі. Так, на пасяджэнні прэзідыума Віцебскага губкама РКП(б) 2 лютага 1919 г. абмяркоўвалася становішча спраў у Рэжыцкім павеце. Старшыня губкама Сямён Крылоў

праінфармаваў прысутных аб тым, што ў Рэжыцкім партыйным камітэце “адбываецца барацьба паміж латгальцамі і нашымі таварышамі, у якой у дадзены час латгальцы ўзялі верх”. Член прэзідыума губкама Аляксандр Шыфрэс выступіў супраць расколу, ён прапанаваў звярнуцца ў ЦК РКП(б), для атрымання дазволу на правядзенне рэферэндуму, бо, дзякуючы яму, стане зразумела, куды імкнуцца Дзвінскі, Люцынскі і Рэжыцкі паветы: да Віцебскай губерні РСФСР ці ЛССР. У выніку была прынята пастанова: накіраваць у ЦК РКП(б) телеграму, у якой хадайнічаць аб прывядзенні рэферэндуму для канчатковага высвятлення становішча ў Дзвінскім, Люцынскім і Рэжыцкім паветах [5].

Тым не менш 7 лютага 1919 г. старшыня УЦВК Якаў Свядлоў у сваёй тэлефанаграме праінфармаваў кіраўніцтва Віцебскай губерні, што Дзвінскі, Люцынскі і Рэжыцкі паветы з’яўляюцца састаўной часткай Савецкай Латвіі. 8 лютага 1919 г. на падставе дадзенай тэлефанаграмы Віцебскі губвыканкам выдаў загад: Дзвінскі, Люцынскі і Рэжыцкі паветы лічыць далучанымі да Латвіі [6].

25 лютага 1919 г. у газеце “Известия Витебского Губернского Совета крестьянских, рабочих, красноармейских и батрацких депутатов” быў апублікаваны артыкул “Краевое совещание в Двинске”, у якім распавядалася пра вынікі нарады, што там адбылася. Прадстаўнікі ад Саўнаркама, Саўнаргаса разам з прадстаўнікамі Дзвінскага, Дрысенскага, Рэжыцкага і Люцынскага паветаў абмяркоўвалі становішча Латгаліі. Выступоўцы ад латгальскіх паветаў прасілі ўрад Савецкай Латвіі аб прадастаўленні хлеба для галадаючага насельніцтва, на што ўрад ЛССР адказаў, што хлеб можа быць адпушчаны ў абмен на жывёлу. Падчас нарады было ўзнята пытанне аб утварэнні самастойнай Дзвінскай губерні, але дадзенае пытанне засталася адкрытым. Адначасова прадстаўнікі Дзвінскага, Рэжыцкага і Люцынскага паветаў выказаліся за далучэнне да Віцебскай губерні [7]. На гэтым артыкул заканчваўся, знайсці больш падрабязную інфармацыю пра нараду у Дзвінску не ўдалося.

Канчаткова адміністрацыйна-тэрытарыяльная прыналежнасць Дзвінскага, Рэжыцкага і Люцынскага паветаў была вызначана падчас пасяджэння прэзідыума УЦВК, якое адбылося 29 сакавіка 1919 г. Разглядзеўшы хадайніцтва Рэўваенсавета ЛССР аб далучэнні да Савецкай Латвіі латгальскіх паветаў, Прэзідыум УЦВК паставіў: дадзенае хадайніцтва задаволіць, далучыўшы Дзвінскі, Люцынскі і Рэжыцкі паветы да ЛССР [8].

Пасля выгнання з Рыгі 2 чэрвеня 1919 г. рэзідэнцыяй урада Савецкай Латвіі з 11 чэрвеня 1919 г. стала Рэжыца. Латгальскія паветы

знаходзіліся пад кантролем урада ЛССР да студзеня 1920 г., калі былі заняты польскімі і латвійскімі (буржуазнага ўрада Латвіі) войскамі. 13 студзеня 1920 г. урад ЛССР склаў паўнамоцтвы і заявіў аб сваім самароспуску. Латвійская Рэспубліка з 30 студзеня 1920 г., калі было заключана перамір'е паміж ёй і РСФСР, у вачах апошняй стала ў пэўнай ступені законнай правапераемніцай ЛССР 1919–1920 гг.

Такім чынам, дагэтуль у гістарыяграфіі датай выдзялення Дзвінскага Рэжыцкага і Люцынскага павеатаў са складу Віцебскай губерні і перадачы ў склад Латвіі лічылася 11 жніўня 1920 г., калі была падпісана мірная дамова паміж РСФСР і Латвійскай Рэспублікай, але дзякуючы архіўным дакументам, што захаваліся ў Дзяржаўным архіве Віцебскай вобласці, нам удалося даказаць, што тры латгальскія паветы яшчэ ў сакавіку 1919 г. былі канчаткова перададзены ў склад Савецкай Латвіі, а затым былі замацаваны за Латвійскай Рэспублікай.

Выкарыстання крыніцы:

1. Дмитриева, О.П. Национальные общности на территории Беларуси в годы Первой мировой войны (1914–1918 гг.) / О. П. Дмитриева. – Минск : Беларуская навука, 2017. – 243 с.
2. Латгальскому конгрессу – 100 / афіцыйны сайт кабінета міністраў Латвіі [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/latgales_kongress_ru.pdf – Дата доступу: 03.06.2019.
3. Октябрьская революция в Латвии: документы и материалы / Отв. ред. канд. ист. наук А.А. Дризул. – Рига : Изд-во Акад. наук Латв. ССР, 1957. – С. 302–303.
4. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці (ДАВВ). Ф. 1821. Воп. 1. Спр. 30. Арк. 23.
5. ДАВВ. Ф. 10050-п. Воп. 1. Спр. 26. Арк. 4.
6. ДАВВ. Ф. 56. Воп. 1 Спр. 69. Арк. 8.
7. Известия Витебского Губернского Совета крестьянских, рабочих, красноармейских и батрацких депутатов – 1919. – 25 февр. – С. 4.
8. ДАВВ. Ф. 1821. Воп. 1. Спр. 29. Арк. 211.